

Példázat a nemzetiségi öngazgatásról

Turczel Lajos: Magyar sportélet Csehszlovákiában, 1918-1938. Madách, Pozsony 1992. 180.

Bízvást hittem, hogy kiváló pozsonyi művelődéstörténészünknek immár másfél éve megjelent könyvére fölfigyelnek az illetékes sporttörténészek. Sajnos, nem így történt: más értékes kiadványhoz hasonlóan e ritka becsű beszámoló is belesüppedt a nagy magyar közönybe. Pedig - már csak rendkívüli alaposságánál s a feldolgozott anyag bőségénél fogva is - nyilván megérdemelte volna, hogy hivatott szakírók foglalkozzanak vele. Ennek híján alulírott-nem lévén sem sportoló, sem sporttörténész (sőt igazában még érdeklődő sem) - egészen más megközelítéssel kívánom méltatni Turczel Lajos vállalkozását.

Abból indulok ki, hogy a sport a közösségi nevelődés egyik fontos eszköze. Nemzetiségi népcsoport életében tehát különleges jelentősége van annak, hogy a fiatalok anyanyelvi közösségben sportolhatnak-e vagy sem; van-e lakóhelyüknek: falujuknak, városuknak, környéküknek nemzetiségi igazgatású sportszervezete, amelynek tevékenységével akár aktívan - mint versenyzők -, akár passzívan - mind szurkolók - azonosulhatnak; részt vehetnek életében, lelkesedhetnek az eredményekért, bánkódhatnak a bizonytalanság, csak időleges sikertelenségen.

Szerzőnk szerint a két háború közti csehszlovákiai magyar sportélet módszeres feldolgozása azért szükséges és fontos, mivel „az ekkori kisebbségi életünk legsikeresebb területe volt, s ezt a nagy eredményt a nemzetiségi öngazgatás tette lehetővé”. A jelen sorok írója úgy véli, a sportélet nemzetiségi alapon történt szerveződése a masaryki állambölcseletnek volt egyenes folyománya. Ismeretes, hogy az 1920. június 7-én kiadott nyilatkozatában az államalapító elnök a nyelvi és kulturális jogok teljes körű megadását nem valamiféle kegynek minősítette; „az állam jól felfogott érdeke kívánja, hogy polgárai elégedetten éljenek és jól érezzék magukat”. Nyilvánvaló, hogy egy népcsoport jó közérzetét kevés körülmény biztosítja kedvezőiben, mint az önálló és önkéntes sporttevékenység.

Turczel Lajos adatszerűen, pontos felsorolásban bizonyítja, hogy a vizsgált időszakban a nemzetiségi vezetésű magyar sportegyletek száma meghaladta a kétszázat, s a Csehszlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség 1938-ban tizenkét ezernél több sportolót tartott nyilván. Szerzőnk korántsem valamiféle sportrajongásból, hanem az eredményesség szemléltetése végett állapítja meg, hogy „a magyar sportolók több sportágban - úszásban, vízilabdában, teniszben, asztaliteniszben és atlétikában - országosan kiemelkedő eredményeket értek el, csehszlovák rekordokat javítottak, s egyéb sportágakban is jól helyálltak”... S örömtől duzzadó buzgalommal mutatja be a bajnokokat és a környezetet, amelyben nevelődtek.

Én azonban, Turczel szép könyvét olvasva, leginkább mégis annak örültem, hogy a Csehszlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség által jóváhagyott s esetenként támogatott egyesületek között egész sor falusi sportklubot találtam, amelynek a szerepe természetszerűleg az ifjúság testi-lelki egészségének az ápolása volt. Mert lám, mennyi szép vállalkozást, mennyi lelkes odaadást sejtet az ilyen száraz adatközlés: „Tardoskeddi

SC 1930-ban alakult, a párkányi csoport I. osztályú bajnokságába osztották be; az atlétikát és a birkózást is művelte”. S csak elképzelni tudjuk, hogy a falusi fiatalok érdekében és az ő javukra, az önkifejeződés lehetőségével együtt mi minden hasznosat „művelhetett” még például a Zsigárdi SK vagy a Tornóci AFK? Hiszen, emlékeim alapján, magam is tanúsíthatom, hogy egy-egy ÉSE-KFC mérkőzés nemcsak a két versengő város Érsekújvár és Komárom -, hanem az egész környék társadalmi életének rendkívüli eseménye volt: a kollektív tudatformálódás egyik sajátos, ám a maga módján szerfölött hatékony módozatának lehettünk részesei.

Ezt az élményt - a nemzetiségi lét mélyrétegének kifejeződéseként - tudományosan elemezve látjuk viszont Turczel Lajos könyvében. Tüzetes ismertetést kapunk a széles hatósugarú nagy klubok nevelő munkájáról és persze a példamutató eredményekről is. Mennyire elgondolkodtató, amit a pozsonyi és a kassai egyesületek tevékenységéről s a vonzásterületük életében betöltött különleges szerepükről olvashatunk; (ki hitte volna, hogy Pozsonyban huszonhárom, Kassán pedig kilenc bejegyzett magyar sportegylet működött!).

A Csehszlovákiai Magyar Testnevelő Szövetség szakszövetségeinek és szakbizottságainak a szerteágazó tevékenységét részletesen elemző fejezet is minden adatával - s mennyi adattal! - meggyőzőn bizonyítja, hogy a nemzetiségi társadalom, ha lehetőséget kap rá, képes - Masaryk tétele szerint az államérdeket is szolgálva - hatékonyan megszervezni és eredményesen irányítani saját életét. S a testkultúra nyilvánvalóan csak egy ágazat a többi között. Hasonló a helyzet a szellemi kultúra különféle megnyilvánulási területein is. S miért lenne ez másként a közigazgatás és az igazságszolgáltatás terén?

Az itt érintett összefüggésben, tudományos szempontból, külön értéke Turczel Lajos könyvének a harminc oldalnyi függelék, amely az öngazgatás részletekbe hatoló szabályozásának a dokumentumait adja közre.

Jól tette Turczel, hogy a sportélet tágabb összefüggéseinek: a szellemi kultúrával érintkező határterületének jelzésére beiktatott egy fejezetet a korabeli szépirodalom sporttól ihletett alkotásairól. E fejezet keretében ugyanis megindultan olvashatjuk egy ifjan elhunyt kassai író, a tehetséges Merényi Gyula *Medáliák és koszorúk* című múltidéző hangulatos remekét a hajdani „drága jó KAC-fíúkról”...

Végül, hadd említsem meg, hogy hozzám hasonlóan bizonyára mások is töprengve merengnek a könyvet tanulságosan kiegészítő harminc oldalnyi képmelléklet darabjain. Egy letűnt világ érzékletes dokumentumai sorjázna itt emlékeztetőül s egyben figyelmeztetésül is: a jó közérzet, mely általános jellemzőként sugárzik e régi képekről, azt sugallja, hogy volt egy korszak, amidőn-a részleges öngazgatás révén-a kisebbségi létnek ilyen derűsebb lehetősége is megvalósulhatott.

Köszönet illeti Turczel Lajost, amiért aprólékos kutatómunka árán fölfedte, s reá jellemző szellemi becsületességgel tüzetesen elénk tárta nemzetiségi életünknek ezt a sajnos - mindinkább feledésbe merülő rétegét. Mert bizony már csak kevesen - egyre kevesebben - vagyunk, akik az általa leírt tényeket s a bemutatott személyeket (e kevéssé méltatott önzetlen hősokeket: Révay Istvánt, Holota Jánost, Hornyák Odilót...) ismerhettük, érdemük szerint becsülhettük.

S mégis...

Nem példaértékű-e az is, hogy e - nézetem szerint - különleges jelentőségű, hézagpótló sporttörténeti könyv úgy keletkezhetett, hogy tudós szerzője az egyéb főként

irodalomtudományi - kutatásait kényszerülten szüneteltetve az első Csehszlovák Köztársaság magyar sportéletének krónikásává szegődött. Pedig az eddig - ahogy írja - „valóságos régészi munkával “ megalkotott irodalmi és művelődéstörténeti tanulmányainak tanúsága, valamint saját vallomása szerint is, mennyi tennivalója van még szűkebb szakterületén is! Ámde ellenállhatatlanul sürgősnek érezte, hogy „bizonyoságot adjon arról, milyen eredményt tud elérni a nemzetiség számára biztosított öngazgatás, önrendelkezés”.

Szerzőnk tehát legkevésbé sem kérkedik azzal, hogy valamiféle önértékű történelmi művet kínál olvasásra. Ellenkezőleg, fennen hangoztatja: abban bízunk, hogy „kisebbségi közösségünk aktív tagjait: fiatalokat és idősebbeket egyaránt élénken érdekli az a nehézségek, akadályok ellenére is nagyszerű teljesítmény, amelyet az önállóan irányított, két háború közötti sportéletünk produkált. Nemcsak kiemelkedő hagyományérték, műlteredmény ez, hanem jövőnkre, jövőelképzeléseinkre nézve is példaerejű közösségi tett. És nemcsak a sport viszonylatában, hanem azon túl is hatásos igazolás arra, mit tud elérni egy nemzeti kisebbség, ha saját kulturális ügyeit önállóan szervezheti, irányíthatja.”

Ez az így megvallott szerzői magatartás megint ékesen igazolja Kodály Zoltán elgondolkodtató megállapítását a nemzetföltő magyar értelmiségiek mindenkori kényszerhelyzetű vállalkozásairól. „Hasonlíthatom működésemet- vallotta Kodály, ránk, mindnyájunkra, Turczelra pedig külön is érvényesen - egy ostromlott vár védőinek harcához, akik kevesen vannak és hol itt, hol ott támad rés a várfalon, s az kénytelen odaugrani, aki a legközelebb van hozzá. A mi kultúránk egy ilyen ostromlott várhoz hasonlít, amelyen ma is nagyon sok rés van, nagyon kevés a védője és kevés, aki odaugrik.”

Ilyen értelemben remélhető, hogy kitűnő szerzőnk, Turczel Lajos fontos és értékes sporttörténeti műve előbb-utóbb teljes körű megértésre, következőképp elismerésre is talál mindazok körében, akik a nemzetiségi öngazgatásban a megbékélés ígéretét látják.

Dobossy László